

Darüşşifalar

Doç. Dr. Gönül CANTAY

yüzyıl başlarında Anadolu'ya yerleşen Türkler (1071 Malazgirt Savaşı), çeşitli imar hareketlerine girişmişler ve günümüze ulaşan çok sayıda anıtsal yapılar inşa etmişlerdi. Bu yapılar dinî olduğu gibi eğitim, sağlık ve sosyal hizmet veren kuruluşlar da olmuştu.

Bu anıtsal yapılardan tıp eğitimi ve sağlık hizmeti veren, Anadolu'daki erken örnek ise Kayseri'deki Gevher Nesibe Tıp Medresesi ve Şifahanesi (1205-1206) olmuştur. Daha sonra Mardin, Sivas, Konya, Aksaray, Çankırı, Kastamonu, Tokat gibi şehirlerde darüşşifa adıyla yapılar inşa edilmiş ve bu yapılar uzun yıllar hizmet vermiştir.

Anadolu'da Selçuklu döneminde inşa edilen bu kuruluşlar, Osmanlı İmparatorluğu Döneminde de fonksiyonlarını sürdürmüşlerdi. Ancak, 15. yüzyılda Bursa başkent olup, devletin gelişmesine paralel gelişme gösterirken inşa edilen külliyelerde de darüşşifa ve tıp medresesi yapılarına yer verilmiştir. Bursa'da, Erken Osmanlı döneminin yaygın plan şemasına sahip yapı topluluğu olan Yıldırım Külliyesi (H.802/M.1400) nde de bir tıp medresesi ve darüşşifa inşa edilmişti¹.

Daha sonra Edirne başkent olmuş, ancak içinde bir darüşşifa yapısının bulunduğu ikinci büyük külliye ise Edirne'den önce İstanbul'da Fetih'ten sonra (H.861-875/M.1456-1470) larda yapıımı tamamlanmıştı. İstanbul'da Sahn-ı Seman medreseleri adıyla eğitimde ayrıca önemli olan külliyyede, gene ana hatlarıyla avlulu, revaklı medrese plan şemasını aksettiren darüşşifa yapısı, camiin mihrap aksının solunda, yani Karadeniz medreseleri tarafında yer almaktaydı. Ne yazık ki, bu yapı günümüze ulaşmadı.

15. yüzyılın sonunda, İstanbul'dan sonra Edirne'de II. Bayezid tarafından inşa ettirilen Külliye (H.889-893/M.1484-1488) de önemli bir fonksiyonel yapı gene darüşşifa olmaktadır. Mimarı Hayreddin olan külliyyede darüşşifa yapısı o zamana kadar yapılanlardan farklı bir plan anlayışıyla ele alınmış, üç bölüm halinde ve önemli bölümü büyük bir kubbe altına açılan mekânlar olarak, merkezî çokgen plan şeması şeklinde planlanmıştır.

İşte 15. Yüzyılda önceki sağlık kuruluşlarına katılan, Bursa, Edirne, İstanbul gibi başkentlerin sağlık kuruluşları da daha öncekiler gibi 16. yüzyılda halâ fonksiyonlarını sürdürmekteydiler.

Ancak 16. yüzyılda gelişen ülkenin mevcut kurumları ihtiyaca cevap veremeyince, yeni yeni yapı toplulukları planlanmış ve bu planlamalarda ise darüşşifa yapıları ve hatta site-üniversiter anlamdaki külliye planlamalarında darüşşifa yapısı yanında Tıp medresesi ve ilâç dağıtım yapısına (dâr ül âkâkîr) da yer verilmişti.

16. Yüzyılın ilk yarısında daha H.930/M.1523-1529 da Anadolu'ya açılan ilk büyük menzil külliyesi olan Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nde sağlık hizmet-

1. Gönül Cantay, Anadolu Türk Mimarisinde Darüşşifalar (Hastahaneler)ın Gelişmesi. İstanbul 1982 (Doçentlik Tezi, baskıda), s. 96 da not 1.

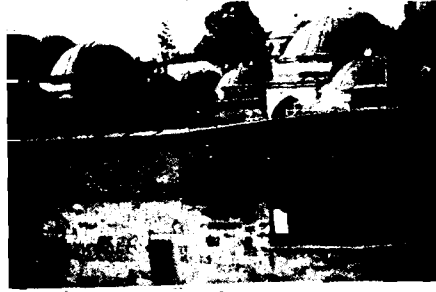

MİMAR BAŞI
KOCA SINAN
YAŞADIĞI ÇAĞ
VE ESERLERİ

356

Manisa, Hafsa Sultan Darüşşifası, avlu

İstanbul, Haseki Darüşşifası

ti fonksiyonlu, L şekilli bir plana sahip mekânlar topluluğuna yer verilmişti. Ancak, burada sefere çıkan ordunun veya kervanların sağlıklı ilgili sorunlarına tam çözüm getirildiği düşünülemez.

Gene 16. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'da önemli bir sancak olan Manisa'da Kanunî Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan tarafından H.929/M.1522 de bir külliye inşa ettirilmişti. Bu külliye daha sonra Kanunî S. Süleyman, annesi adına H.946/M.1539 da bir darüşşifa yapısı ilâve ettirmiştir. İşte bu darüşşifanın inşa edildiği tarihler Mimar Sinan'ın mimar olarak tanındığı, bilindiği yıllar olmaktadır. Çünkü 27 Teşrinisani 945/1539 da Mimar Sinan, Kanunî'nin mimarbaşısı olmuştur. Her ne kadar bu darüşşifanın planlamasını ve inşasını yapan mimarın adı bilinmemekteyse de, daha sonra Mimar Sinan'a bağlanan İstanbul'daki Haseki Külliyesi'ndeki Darüşşifa (H.957/M.1550)'nin plan ve mimarî organları hattâ mimarî motifleri bu yapıda da görülmektedir. (Pl. 1)

Manisa Hafsa Sultan Darüşşifası, külliyein kuzeyinde bağımsız bir yapı olarak planlanmıştır. Darüşşifa kareye yakın (17x14) metre ölçüsünde bir avlu etrafında mekânların sıralandığı bir plan şemasıyla meydana getirilmiştir. Yapının güneyindeki bir kapı ile üç bölümlü, kubbeli bir giriş revakına girilmekte, avlunun diğer üç kenarını ise kubbeli mekânlar çevirmektedir. Bu darüşşifada Anadolu Selçuklu medrese ve şifahanelerinde gördüğümüz eyvan mekânının yaşatılmaya devam edildiği izlenmektedir. Öyleki avlunun kuzeyindeki üç kubbeli dikdörtgen mekândan ortadaki sivri kemerli bir açıklıkla avluya açıldığı gibi doğu kenarındaki üç mekândan da ortadaki gene eyvan olarak yer almıştır.

Bu darüşşifanın planlamasında mekânların bazılarında kare plan anlayışı yerine dikdörtgen mekân planlaması ve bu mekânların ortaları kubbe, kubbe dışındaki kısımlarının ise tonozlarla örtülü olması yapıda fonksiyonel mekân planlamasının önemini vurgulamaktadır. Mimar, yapıda girişte kubbeli revak motifini vurgularken, köşelerdeki koğuş mekânlarına geçişi de sağlamıştır. (Pl.2)

Daha sonra İstanbul'da Haseki Külliyesi içinde planlanan sosyal hizmet fonksiyonlu yapılar arasında en önemli yapı olan Darüşşifa (H.958/M.1550)'nin merkezî çokgen şeklindeki bir avlu etrafında mekânların yer aldığı şekilde planlanması, 16. yüzyıl ortalarında Mimar Sinan'ın fonksiyonel mekân anlayışının, hastaya hizmet götürme fikriyle bir arada ele alındığını gösteren bir örnek olmaktadır³.

Mimar Sinan, Haseki Külliyesi'nde yaptığı bazı ilâvelerle birlikte sosyal hizmet fonksiyonlu diğer yapıları birbirine çok yakın, âdeta bir blok oluşturacak şekilde konumlanmış, medrese, sıbyan mektebi, imaret bu yapı blokunda birbirini takibeden bir zincir olarak sıralanmıştır. Kuzey Doğu köşeye dıştan dikdörtgen plan aksettiren, fakat kuzey cephesi sokağa uyan bir şekilde ise darüşşifa konumlanmıştır. (Pl. 3)

Bu darüşşifada merkezî sekizgen avlu ilk bakışta yapının da merkezini oluşturan bir izlenim bırakmaktaysa da⁴ fonksiyonel mekânlar bu sekizgenin

2. Gönül Cantay, a.g.e. s. 127 vd., ayrıca not 5 de ilgili bilgi verilmiştir. Haseki Sultan Vakfiyesi (H.959/M.1551):VGM.lüğü Arş. ve Yay.Dai.Bşk.lığı 608/23 Numaralı Defter, sıra 143, sayfa 222, s.230.

3. Bugünkü anlamda iş ergonomisini yani hastaya hizmette az personelle çabuk hizmet sunmayı, 15. yüzyıl sonunda Edirne'de Mimar Hayreddin tarafından darüşşifada denenmesinden sonra 16. yüzyılda Mimar Sinan'ın bu yapıyı planlarken dikkate almış olabileceği düşünülebilir.

4. Osmanlı dinî mimarisinde merkezî mükemmeli yaratma arayışı sürecinde, medrese mimarisinde de hemen aynı yıllarda Amasya'da Kıpıaçığı Medresesi'nde (H.894/M.1488-89) daha önceki bir uygulama olarak görülmektedir. Diğer taraftan İstanbul'daki Rüstem Paşa Medresesi'nde (M.1550) Mimar Sinan'ın bir uygulaması ve Haseki Darüşşifası'yla hemen aynı tarihlerde uygulanmış olmasıyla önem kazanmaktadır.

İstanbul, Haseki Darüşşifası, avlu.

ancak beş kenarı boyunca toplanmıştır. Sekizgen avlunun beş kenarı ardarda iki mekân sıralamasıyla âdeta yapıda bir koğuşlar sistemi oluşturmuştur. Bu mekânlar ikişer kubbe ve bu kubbeler arasındaki geniş kemerlerle örtülmüştür. Koğuş mekânlarına geçişi sağlayan mekânlar ise daha önceki yapılardan da tanıdığımız eyvan mekânlarıdır. Manisa Darüşşifası'nda kubbeli mekânlara geçiş hacmi olarak değerlendirilmiş olan eyvan mekânları Haseki Darüşşifası'nda da aynı maksatla planlanmıştır. Yalnız burada sekizgen avlunun âdeta bir kare formun köşelerinin pahlanmasıyla oluşturulan köşe kenarları üzerine daha küçük ölçüde, ancak bir köşesi pahlanmış ve bu pahlanmış kenarı avlu pahlı köşesine çakıştırılmış olarak tatbik edilmiştir.

Böylece plan kesiti üç köşeli ve geniş bir sivri kemerle avluya açılan eyvan mekânları oluşmuştur. Bu eyvanın üzeri ortada bir kubbe, köşelerde ise üç küçük yarım kubbe ile örtülmüştür. Ayrıca belirgin geçiş elemanları ile kubbelere geçilmiştir.

Sinan, bu darüşşifada alçı yaşmaklı zarif ocaklarla mekânları ısıtırken, dışa açılan pencerelerle de bu mekânları bir taraftan ışıklandırmış, diğer taraftan da cephe mimarisinin ifadelendirilmesini sağlamıştır. Bununla da yetinmeyip, çokgen avlunun kuzeyindeki köşe kenarlarından birini WC mekânlarına bir kapıyla bağlarken, sağ köşedeki kemerli kapı ile diyagonal ve üzeri beşik tonoz örtülü koridorla dışarıyla, yani sokakla bağlantıyı sağlamıştır. Yapıda iç mekânların dışa açılmaları yalnız bu kapı ile değil, hemen girişin yanındaki, sekizgenin bir kenarı boyunca derin sivri kemerlerle revak hatırasını yaşatırken, bu kemerler altına açtığı iki sivri kemerli dikdörtgen pencerelerle de darüşşifa avlusunun sokakla bağlantısını kurmuş, aynı zamanda yapının kuzey cephesini oluşturmuştur.

Aslında Anadolu Selçuklularının mimarî örneklerinde eyvan mekânı, Osmanlı dönemindekinden çok farklı fonksiyonla darüşşifa ünitesinde kullanılmıştır. Mimar Sinan öncesi darüşşifa örneklerinde de bu eyvan şekilli mekân daha önceki örneklerden Bursa Yıldırım Darüşşifası'nda ve İstanbul'da Fatih Darüşşifası'nda köşe mekânlarına geçiş holü olarak planda yerini almış, Edirne'deki II. Bayezit Darüşşifası'nda ise merkezî kubbeli altıgene açılan kubbeli eyvanlar, gene kare, kubbeli ve ocak nişli hasta odalarına geçiş fonksiyonunu üstlenmiştir.

Anadolu'da Selçuklu dönemi uygulamasında eyvan darüşşifa yapılarının planlanmasında çok önemli fonksiyonları olan açık mekânlar olarak, yapının plan şemasında etkin olmuştur. Ancak Osmanlı dönemi darüşşifalarında, daha 15. yüzyıl başından itibaren görülen örneklerde daima bir geçit mekânı olarak planda fonksiyonel yerini almıştır.

Mimar Sinan yaşamı boyunca çok büyük ölçüde külliye planlamış, bunlar ya kendi veya ekolüne bağlı mimarların kontrolünde inşa edilmiştir. Günümüze gelen bu külliyelerden pek çoğu menzillerde inşa edilmiş yapı topluluklarıdır. Ancak bu menzil külliyelerinde açık olarak birer darüşşifa yapısına yer verilmemiştir. Zaman zaman büyük kitleleri barındıran bu yapı topluluklarında muhakkakki insan sağlığı ile ilgilenilen, küçük de olsa fonksiyonel bir birimin varlığı düşünülebilir. Çünkü kaynaklarda bu külliyelerde atların nallanmasından, ilâç (drog) verildiğine kadar yer yer önemli bilgilere rastlanmaktadır.

16. Yüzyıl boyunca Mimar Sinan ve ekolünün inşa ettiği külliyelerden pek çoğunda olduğu gibi, İstanbul'daki Şehzade Külliyesi (M.1548) ile Edirne'deki Selimiye Külliyesi (M.1569-74)nde darüşşifa yapısı planlanmamıştır. Fakat İstanbul'da planlayıp inşa ettiği ikinci büyük külliyesi olan Süleymaniye Külliyesi'nde ve daha sonra Üsküdar'da planladığı Atik Valide Külliyesi (M.1582-83)nde birer darüşşifa yapısı da planlamıştır.

Mimar Sinan'ın İstanbul'da Kanunî S. Süleyman adına inşa ettiği külliye-
nin orijinal vakfiyesi⁵hicri 7 receb 964/M.6 Mayıs 1557 tarihli olup, külliye-
nin tüm yapılarının tamamlanması yaklaşık dokuz yıl olarak kabul edilmekte-
dir. Cami H.957-964/M.1550-1557 yılları arasında tamamlanırken diğer fonksi-
yonel yapıların da H.961-966/M. 1553-1559 yılları arasında tamamlandığı, da-
rüşşifa ve tıp medresesinin ise H.963/M.1556 da tamamlanmış olduğu kabul
edilmektedir⁶

Mimar Sinan, Süleymaniye Külliyesi'nde cami uzun aksına paralel olan
iki aks üzerinde eğitim kurumları olan medreseleri (sıbyan mektebi, evvel ve
sani medreseleri ile tıp medresesini ve darü'l-âkâkîri, batıda Tiryakiler Çarşısı'
nı oluşturan bir sıra dükkân gerisinde) planlarken, doğudaki aks üzerinde (salis
ve rabi medreseleri ile hamamı) planlamıştır. Ve gene Sinan, sosyal fonksiyon-
lu yapıları ayrı bir sıra oluşturacak şekilde (tabhane, imaret ile darüşşifa yapısı
olarak) fevkânî bir konumlamayla cami aksına dik bir aks üzerinde planlamış
ve inşa etmiştir. (Pl.4)

Sinan, Süleymaniye Külliyesi darüşşifasını şimdiye kadar gördüğümüz
plan şemalarından farklı olarak, birbirine paralel iki aks üzerine dikdörtgen bi-
rer avluya revaklarla açılan ve revaklar gerisinde mekânların yer aldığı bir plan
şemasıyla inşa etmiştir. Ana hatlarıyla, revaklı avlulu medrese şemasını aksettiren
plan şeması kendi başına fonksiyonel bir blok oluşturacak şekilde inşa edil-
miştir. Öyleki, Sinan, darüşşifa bloğunu inşa ederken topografik şartları da en
iyi şekilde değerlendirmiş altta bir bodrum kat da planlamıştır.(Pl.5) Bodrum
katta ikinci avlunun revakları altına, tuğladan beşik tonoz örtüsü ve mazgal pen-
cereleri ile dikdörtgen salonu (şifasız akıl hastaları için) planlarken; darüşşifanın
kuzey-batı revakları ve gerisindeki mekânları altında da derinlemesine dikdört-
gen, dokuz mekânı planlayıp inşa etmiştir. Aynı zamanda darüşşifanın Haliç'e
bakan anıtsal cephesi bu iki kat yüksekliğince meydana gelmiştir.

Sinan'ın, inşasında önemle üzerinde durduğu bu külliye yapılarının her
biri ayrı ayrı incelenecek olursa, bu yapıların tek tek etütlerinin yapılmış ve za-
manı için mükemmel olacak şekilde inşa edilmiş olduğu anlaşılır. Bu darüşşi-
fada ilk dikdörtgen avluyu çeviren, baklavalı başlıklar taşıyan, sütunlu, kemerli
ve kubbeli revakların çevirdiği avlunun iki dar kenarı boyunca kubbe ile örtülü
dikdörtgen mekânlar yerleştirilmiştir. Bu mekânlar darüşşifa personeli ve yal-
nız darüşşifa için fodla fırını olarak planlanmıştır. Hastalar için ikinci avlunun
revakları gerisinde kubbeli mekânlar sıralanırken, güney köşede de müstakil
hamam mekânları konumlanmıştır. (Pl. 6)

Mimar Sinan, bütün bu darüşşifa bloğunu ise, darüşşifa sokağına açılan
iki kapı ile (darüşşifa kapısı ve hekim kapısı) dışa bağlamıştır. Bu sokağın diğer
kenarı boyunca planlanan Tıp Medresesi ve bitişiğindeki Dârü'l-Âkâkîr (Droglar
evi-ecza deposu)⁷ sani medresesine bitişik olarak inşa edilmiştir.(Pl.7)

Günümüze ulaşmayan Tıp Medresesi'nin sadece Tiryakiler Çarşısı dükkân-
larına bitişik bir kaç mekânı kalmıştır. Yerine Süleymaniye Doğum Evi inşa
edilmiştir. Sinan, Tıp Medresesi'ni fevkânî olarak planlamış ve ana hatlarıyla Kla-

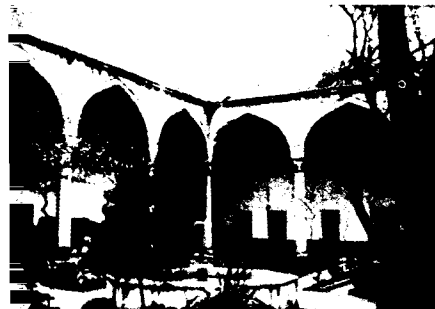
5. Süleymaniye (Kanunî) Vakfiyesi (H.964/M.1557); VG.M. Arşiv ve Yay. Dai. Bşk. 135 Nolu kasada mahfuz,
Umumi 1390, (Yeni tasnif 52 No da). Ayrıca, Süleymaniye Vakfiyesi; (Nesr. Kemal Edip Kürkçüoğlu) Ankara 1962,
(VG.M. yayını) s. 59, 86, 87 ve 88.

6. Gönül Cantay, a.g.e. s.132.

7. Dâr ü'l Âkâkîr; Zamanı için ilaç deposu olup, buradan başka darüşşifalara ve eczaneler de ilaç-drog dağıtı-
mı yapıldı.

İstanbul, Süleymaniye Darüşşifası

İstanbul, Süleymaniye Darüşşifası, ikinci avlu

sik Osmanlı medrese şemasını farklı detaylara yer vererek uygulamıştır. Böylece Mimar Sinan, ilk defa Süleymaniye Külliyesi'nde darüşşifadan ayrı olarak bir tıp medresesi planlayıp inşa etmiştir. Zamanı için Süleymaniye Külliyesi fevkalade bir yapı topluluğu olmuş ve ilk defa İstanbul'da Fatih Külliyesi'nde Sahn-ı seman Medreselerinde gördüğümüz site-üniversiter anlamdaki eğitim-öğretim, burada daha da geliştirilerek ve hem insan sağlığına hizmet hem de tıp eğitimi önemli bulunarak, bir eğitim ve sağlık sitesi gerçekleştirilmiştir.

Süleymaniye darüşşifası ve tıp medresesi, külliyenin diğer yapıları gibi Klasik Osmanlı Mimarisi'nin en güzel örnekleri olarak yaratılmıştır. Osmanlı Dönemi darüşşifa mimarisinde gördüğümüz çeşitli plan şemalarından farklı ve ölçüleri itibariyle en büyük olan bu darüşşifada, hastaya hizmet birimi ile personel biriminin ayrılığı gözönünde bulundurulduğu gibi, tıp eğitimi birimi de ayrıca planlanmıştır. Burada Sinan, daha önce Anadolu'daki bir uygulamanın, Kayseri'deki Gevher Nesibe Darüşşifası ve Medresesi'nin genel plan şemasını, tamamen farklı bir şekilde yorumlamıştır. Kayseri'de eyvanlı çifte medrese şeması yanyana aynen tekrarlanmıştı. Süleymaniye'de ise Sinan, külliyenin bir köşesini tıp eğitimi ve sağlık sitesi olarak planlamış ve paralel aks üzerine dikdörtgen iki avlu ile darüşşifa ayrı bir blok olarak yer almıştır.

Mimar Sinan, hayatının sonlarına doğru İstanbul'da, Üsküdar'da II. Selim'in eşi ve III. Murat'ın annesi Nurbanu Sultan adına da Atik Valide Külliyesi'ni (H.990/M.1583) inşa etmiş ve bu külliyyede de bir darüşşifa yapısı planlamıştır.

Topografik şartları güç bir alanda konumladığı külliye yapıları üç aks üzerinde, üç kademe olarak ve birbirinden bağımsız bir düzenlemeyle konumlanmıştır. Tekke yapısı ve cami ile medrese ayrı kotlarda planlanırken, külliye'nin sosyal fonksiyonlu diğer yapıları da büyük ve yaygın bir kütle olarak daha aşağı kotlarda yer almıştır⁸. Cami ve medresenin altına düşen Dârü'l-hadis ve Dârü'l-kurra medreselerinin ön cepheleri camiye bakar şekilde inşa edilmişken; cami ve medrese aksına paralel bir aks üzerinde, bir bütün olarak konumlanmış olan aşhane, tabhane ve darüşşifa birbirine bitişik olarak; aşhane ve tabhanenin uzun kenarı boyunca da, ortada kubbeli bir geçit mekânı ile yan katnlara geçilen kervansaray yapısı planlanmıştır (Pl. 8).

Sinan, darüşşifayı bütün bu sosyal fonksiyonlu yapı topluluğunun solunda ve müstakil bir girişe sahip olarak planlamıştır. İki kademeli dikdörtgen avlu etrafında sütunların ve taştan sivri kemerlerin oluşturduğu revakların gerisinde kapalı hasta mekânları yer almıştır. Günümüze orijinal durumuyla ulaşamayan bu mekânlar, esasında tuğla kubbe ile örtülü mekânlardı. Tabhane mekânları ile darüşşifa arasında da kubbeli bir hamam mekânı bulunmaktaydı. (Pl. 9).

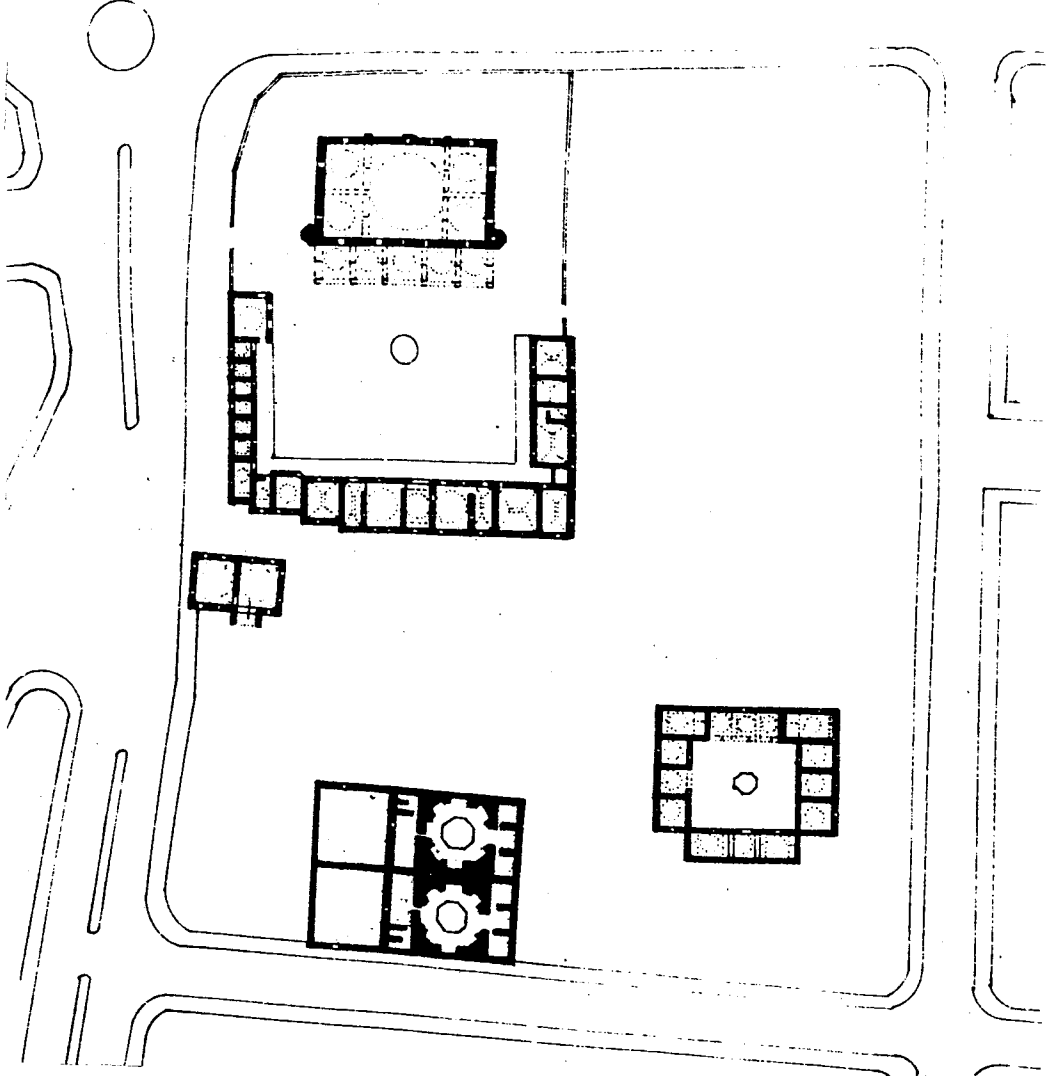
Görülüyor ki, Atik Valide Külliyesi'nde de darüşşifa hastalara hizmet sunulan bir birim olarak planlanmıştır.

Günümüze ulaşan Osmanlı döneminin en önemli külliye yapıları Mimar Sinan ve ekolü tarafından planlanmış ve inşa edilmiştir. Bu külliyeler ise Klasik Osmanlı Mimarisinin bütün özelliklerini taşıyan yapılardan meydana gelmiştir. Sinan'ın planlayıp inşa ettiği her darüşşifa yapısında külliyenin diğer yapıları gibi, sürekli bir plan arayışı içinde olduğu da anlaşılmaktadır. Böylece Sinan'ın bütün uygulamalarında, fonksiyonel ihtiyaçlara en uygun olan yapılar ortaya koymağa çalıştığı görülmekte, tabii bu yapı toplulukları yaptırmanın malî imkânına da büyük ölçüde bağlı kalmaktadır. Bu özellikleri Sinan'ın sadece İstan-

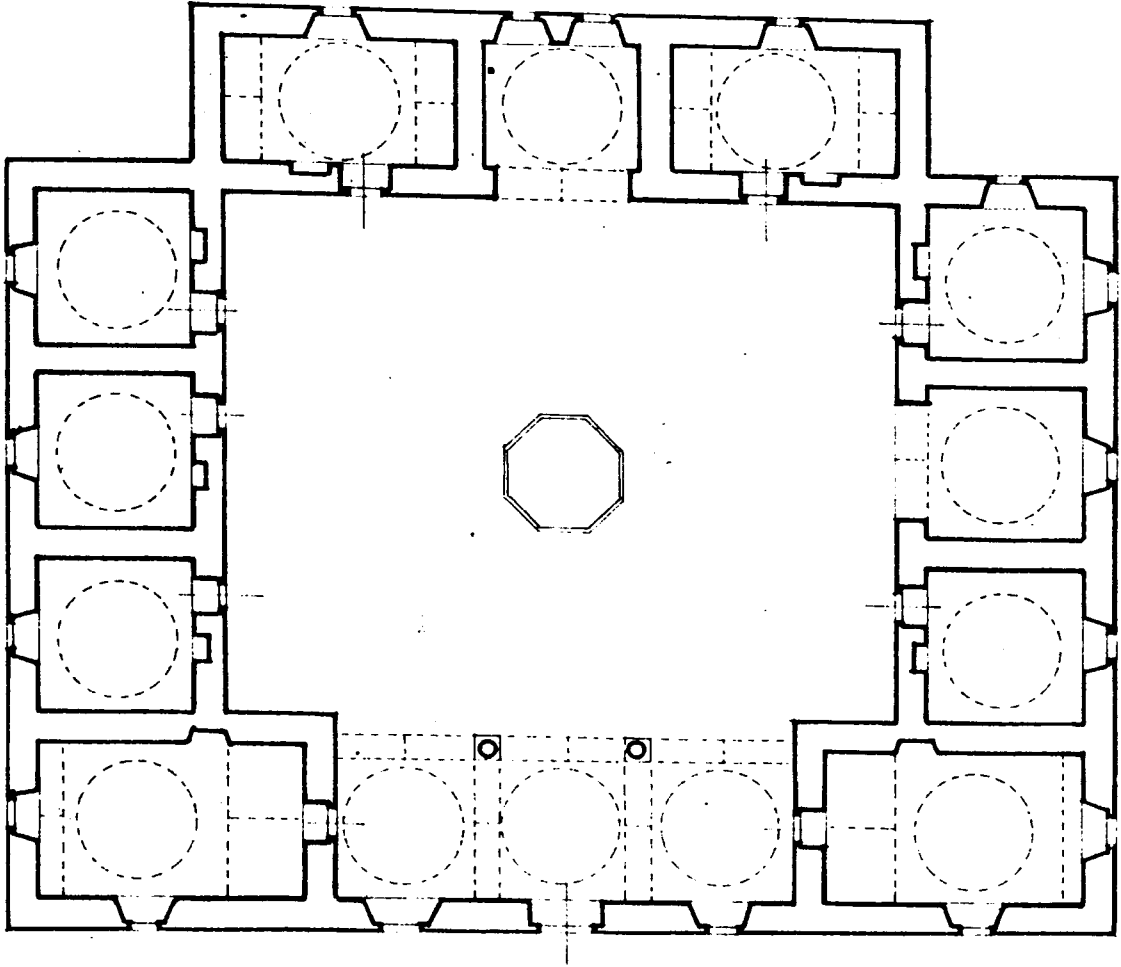
8. Gönül Cantay, a.g.e. s.141 ve not 3,4.

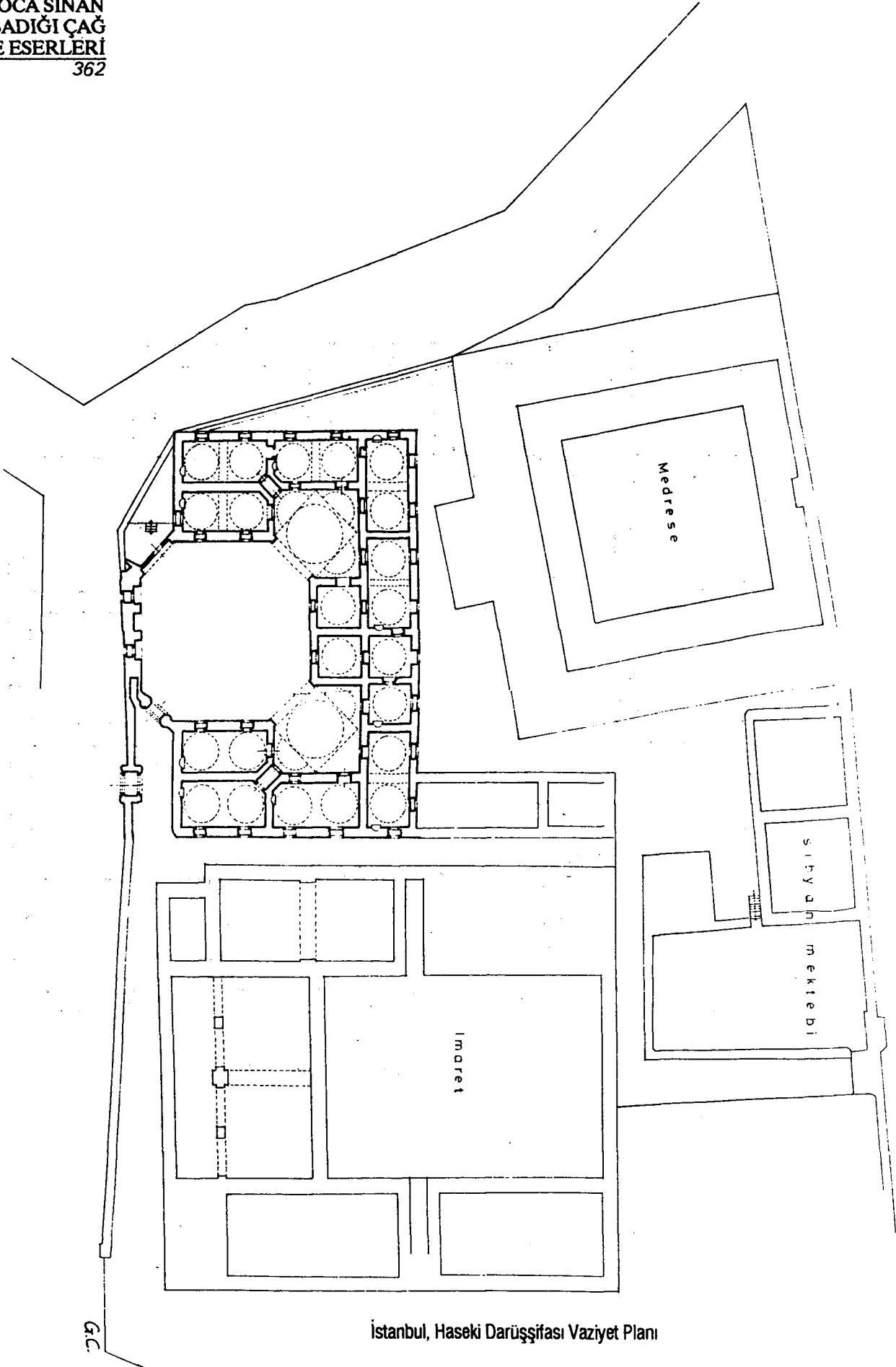
bul'da inşa ettiği yapılara bakarak anlamak mümkündür. Çünkü, Sinan, mesleğinin zirvesine eriştiği 1583 yıllarında inşa ettiği Atik Valide Darüşşifası'nı, daha önce Kanunî adına inşa ettiği Süleymaniye Külliyesi'nden farklı olarak, sadece ihtiyaca cevap veren bir darüşşifa olarak düşünmüştür. Oysa Süleymaniye Külliyesi'nde darüşşifayı bir tıp medresesi ve droglar evi ile birlikte konumlayarak, tıp eğitimi ve sağlık hizmetlerinin bir arada yürütüldüğü günümüzdeki tıp eğitimi anlayışına benzer olarak düşünmüş ve yorumlamıştır.

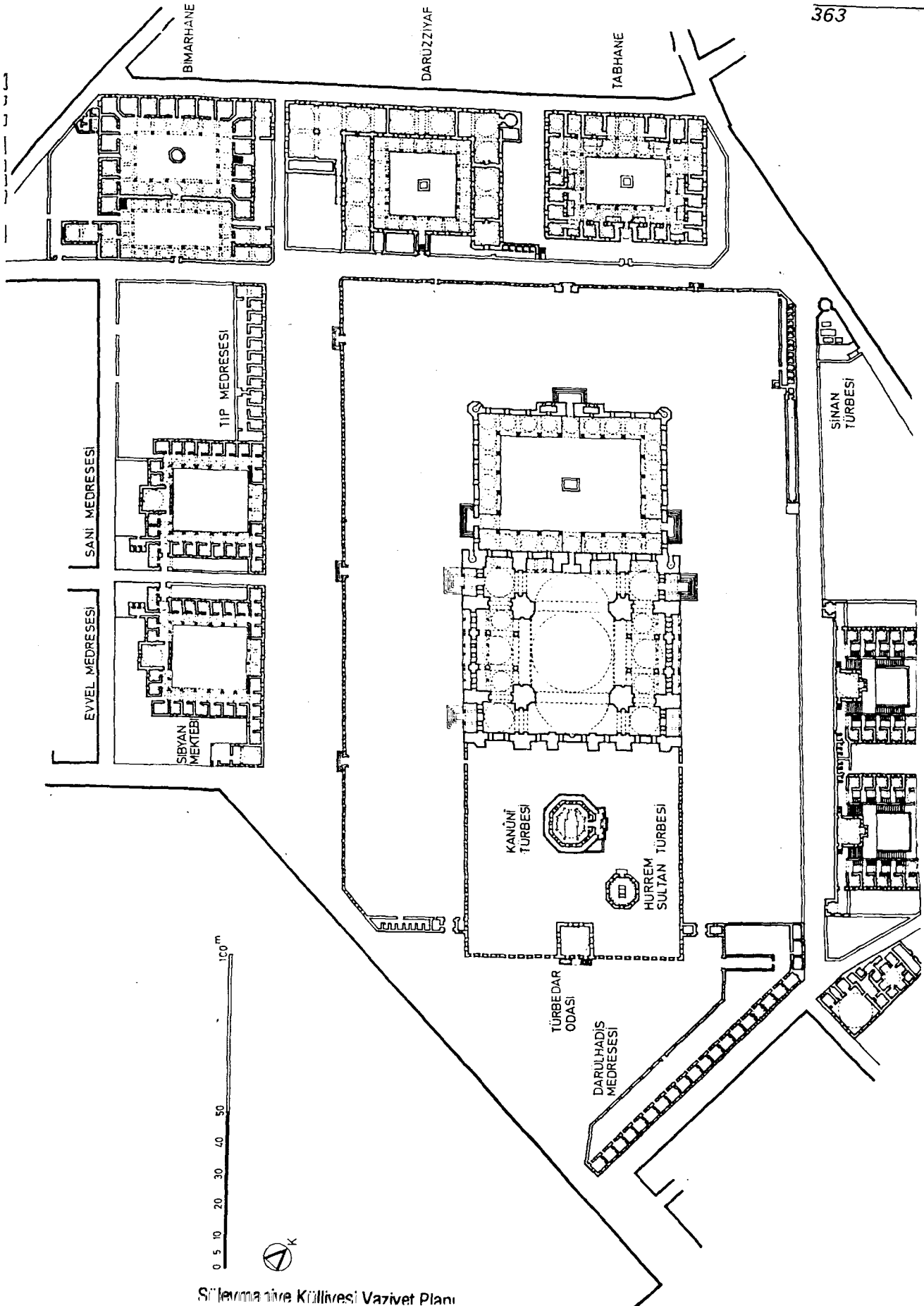
Manisa, Hafsa Sultan Külliyesi

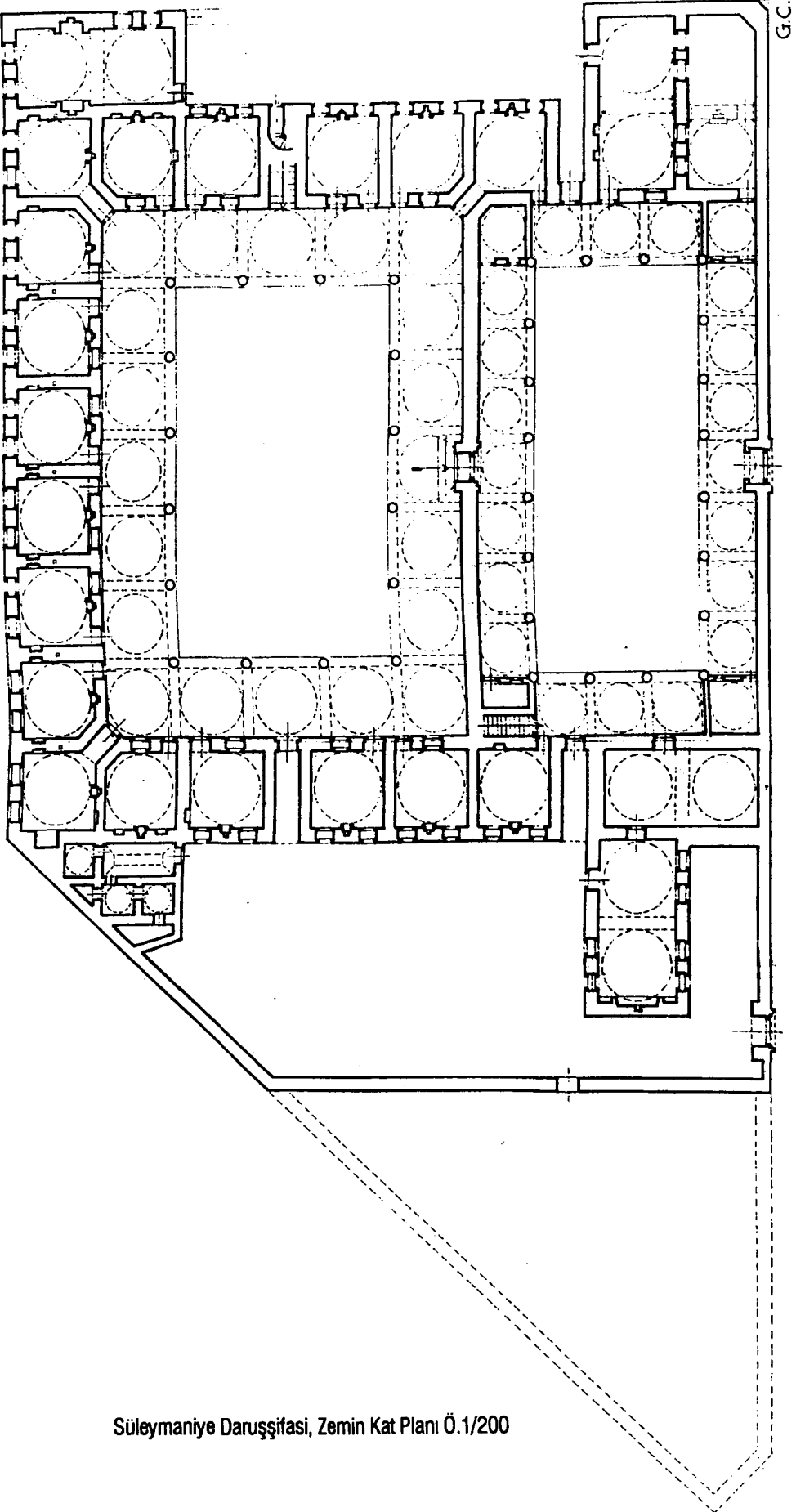
Manisa Hafsa Sultan Darüşşifası Ö.1/200

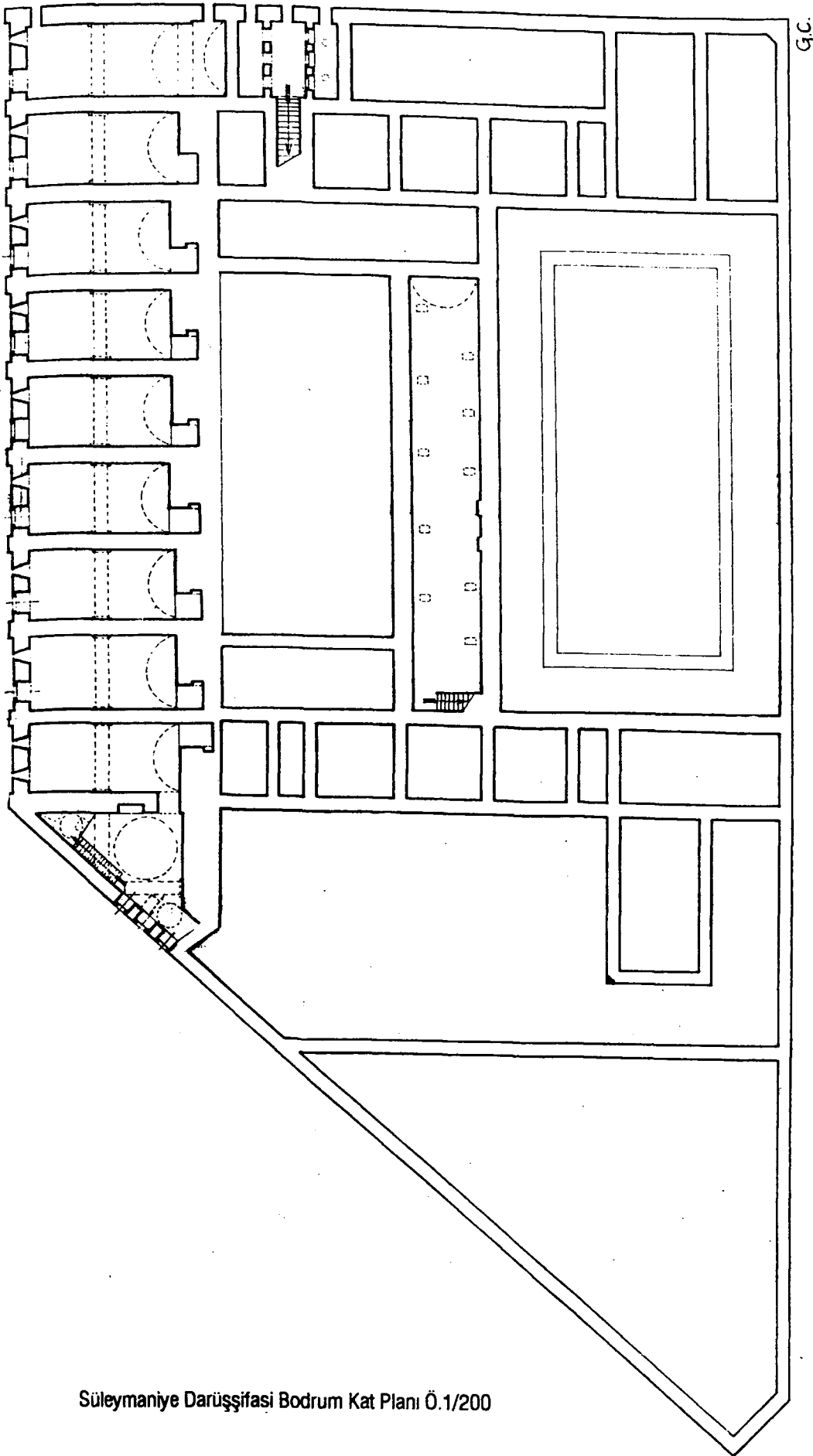
İstanbul, Haseki Darüşşifası Vaziyet Planı

Siirt Darüşşifalar Kompleksi Vaziyet Planı

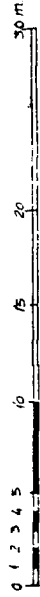
Süleymaniye Darüşşifası, Zemin Kat Planı Ö.1/200

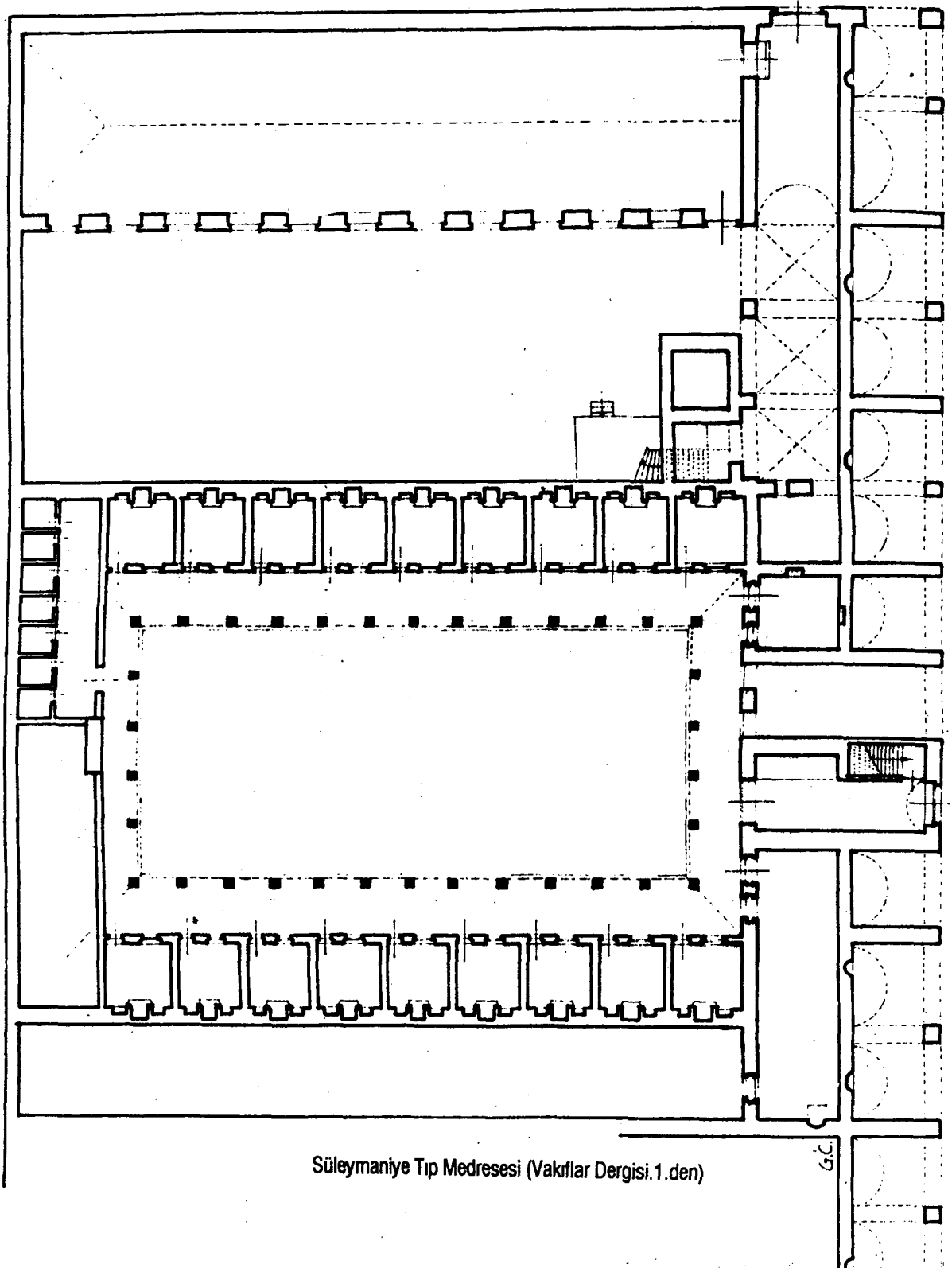
G.C.

DARÜŞŞİFALAR
Doç. Dr. Gönül CANTAY

365

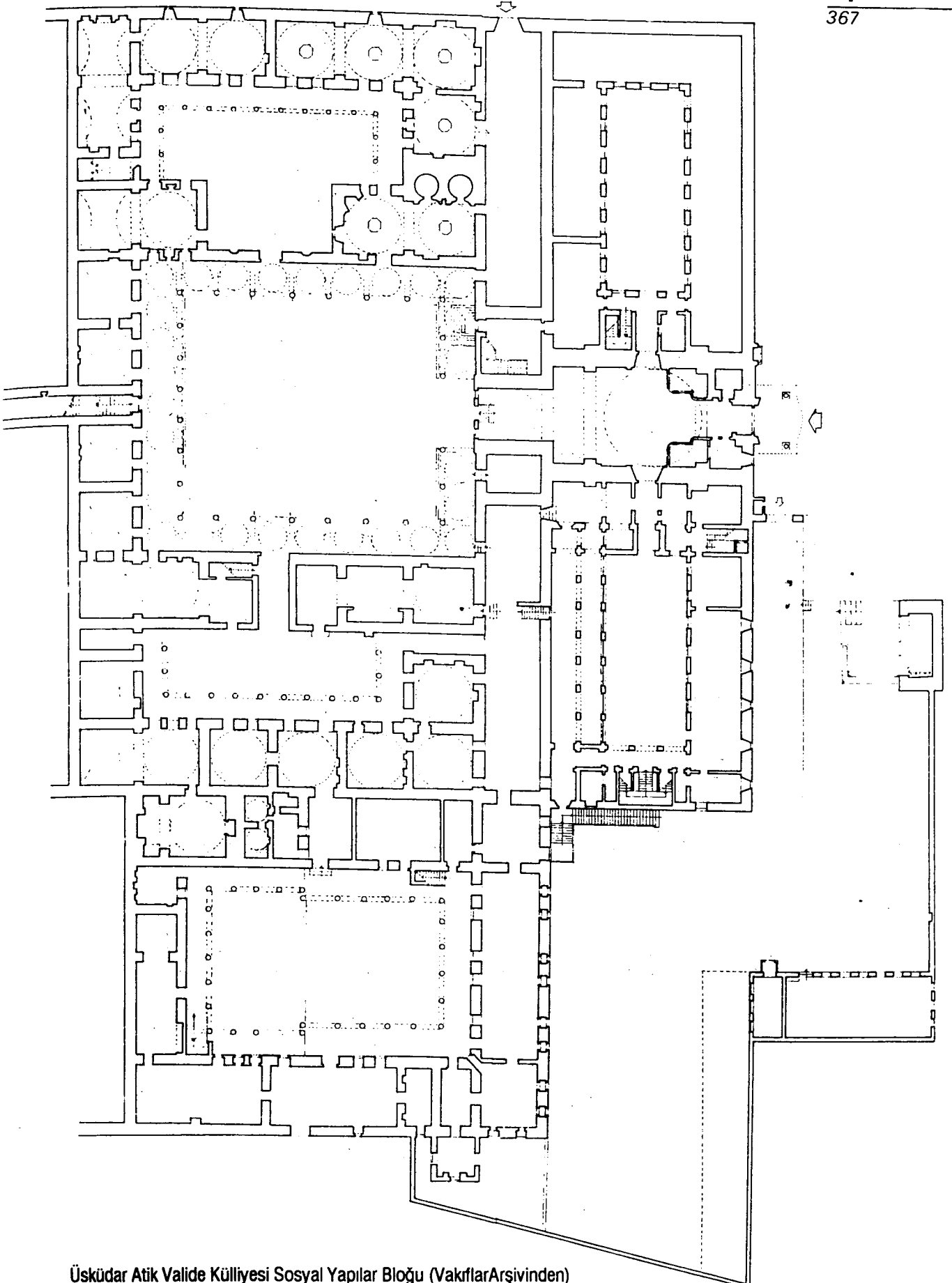

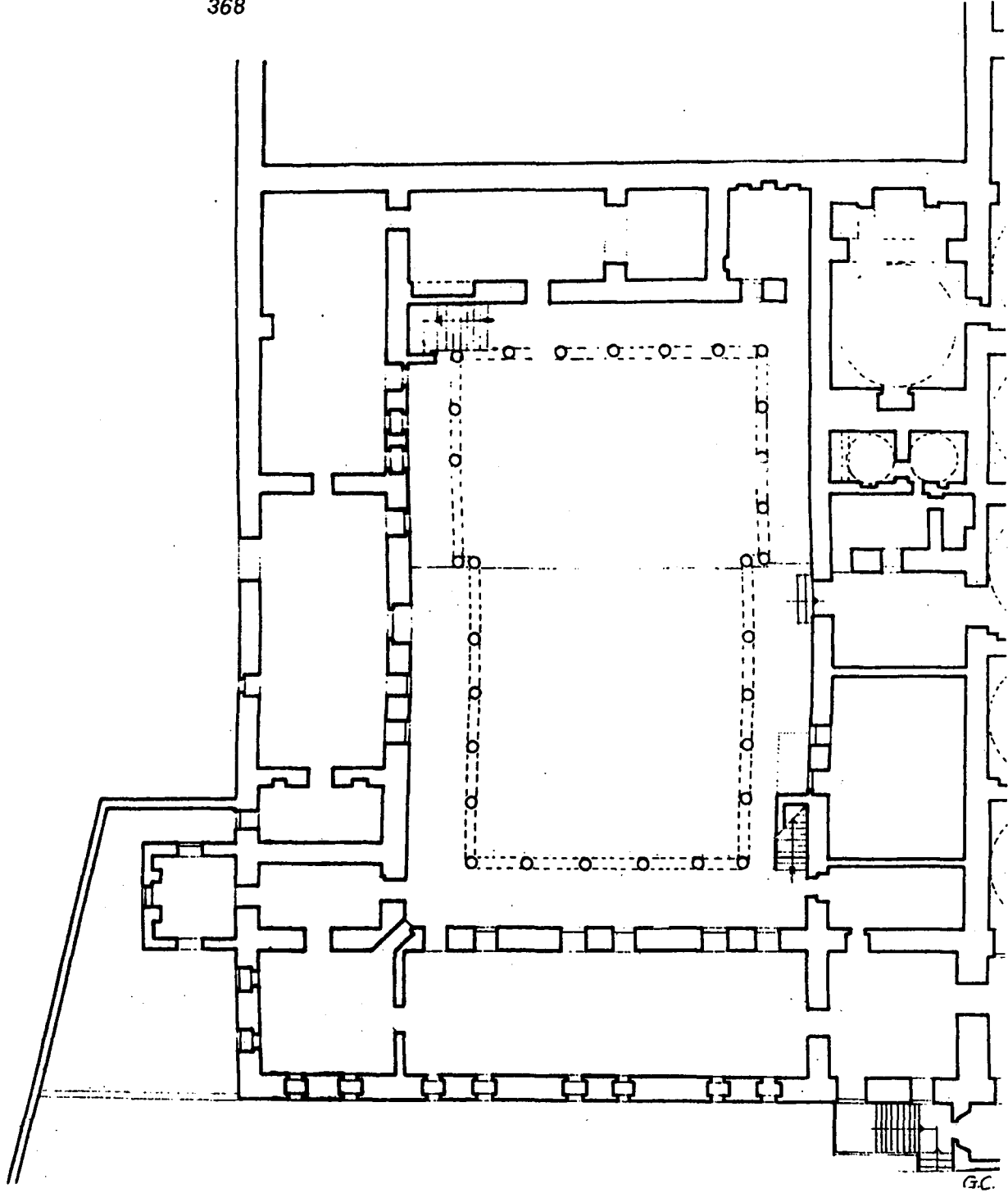
Süleymaniye Darüşşifası Bodrum Kat Planı Ö.1/200

Süleymaniye Tıp Medresesi (Vakıflar Dergisi.1.den)

G.C.

Üsküdar, Atik Valide Darüşşifası.